

Experto Pro Bono

Fundacja rozwoju świadomości obywatelskiej

ВЕРСІЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

PRAWO RODZINNE I OPIEKUŃCZE

Poradnik prawny z cyklu
"Poznaj swoje prawa".

PORADNIK **Z ZAKRESU PODSTAW PRAWA**

Niniejszy poradnik został przygotowany w ramach zadania publicznego w zakresie prowadzenia w 2023 roku punktu nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego na terenie powiatu ryckiego we współpracy z Fundacją Rozwoju Świadomości Obywatelskiej Experto Pro Bono finansowanego z budżetu państwa realizowanego przez Powiat Rycki.

Ministerstwo
Sprawiedliwości

**POWIAT
RYCKI**

www.ryki.powiat.pl

ЗМІСТ:

I.	МАЙНОВІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ.....	1 – 3
II.	УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ.....	4 – 7
III.	АЛІМЕНТНІ ОБОВ'ЯЗКИ ПЕРЕД БАТЬКАМИ.....	8 - 9

I. МАЙНОВІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ

1. РІВНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ

Шлюб - це особлива інституція. Загалом він вважається формальним "завершенням" любові двох людей, але важливо пам'ятати, що це не просто формальність. Після вимови "сакраментального так" на подружжя покладено численні права і обов'язки, які стосуються осіб, що разом створюють сім'ю.

"Свідомий(а) прав та обов'язків, що випливають з заснування сім'ї [...]" - це перші слова присяги, яку подружжя складає одне одному під час церемонії - обидва складають цю присягу однаковими словами, оскільки подружжя рівні між собою. Принцип рівності впливає безпосередньо з Сімейного та опікунацького кодексу, про це свідчить стаття 23, в якій також перераховані основні обов'язки подружжя: спільне життя, взаємна допомога, вірність та спільна праця на користь сім'ї, яку вони створили.

2. ПРАВА ПОДРУЖЖЯ

До основних прав, які випливають з укладення шлюбного союзу, належать: право носити прізвище одруженого, проживання в квартирі, яка належить одному з подружжя, та у разі тимчасової перешкоди - одержання плати, яка належить одному з подружжя (наприклад гонорар за роботу).

1) Право вибору прізвища.

Вибір прізвища подружжя регулюють загальні принципи рівноправ'я чоловіка і дружини. Згідно з чинним законодавством, це означає, що подружжя безпосередньо після одруження або перед одруженням подає волевиявлення про обране прізвище - кожного з подружжя. Вони можуть носити прізвище одного з них, як чоловіка, так і жінки. Також можливе збереження свого попереднього прізвища для кожного з них або об'єднання попереднього прізвища з прізвищем чоловіка чи жінки. Варто пам'ятати, що прізвище, створене в результаті об'єднання, не може складатися з більш ніж двох частин.

2) Право на користування житлом.

Згідно зі статтею 281, це право на користування житлом, яке є власністю одного з подружжя. Це гарантує спільну діяльність на користь сім'ї і здійснення основної потреби кожної сім'ї - права на проживання. Це право надається до моменту припинення або анулювання шлюбу, винесення рішення про розлучення. Ця стаття також застосовується до предметів побутового призначення, які призначені для задоволення потреб родини.

- 3) Право на одержання плати, яка належить одному з подружжя у випадку тимчасових перешкод (наприклад гонорар за роботу).

Згідно з положеннями Сімейного і опікунського кодексу, право передбачає можливість представлення одним подружжям іншого подружжя. Тимчасова перешкода - це стан тимчасової неможливості діяти власноруч, наприклад, захворювання, виїзд або тимчасовий арешт.

3. ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ

Подружжя, згідно зі статтею 23 Сімейного і опікунського кодексу, зобов'язані спільно проживати, надавати одне одному взаємну допомогу та відданість і співпрацювати на користь родини, яку вони створили своїм зв'язком. Це моральні обов'язки, які завдяки волі законодавця мають правову силу. Ці обов'язки можна поділити на майнові та немайнові. Вони включають в себе обов'язок взаємної допомоги та співпраці на користь родини. Інші обов'язки є немайновими.

- 1) Обов'язок спільного проживання.

Це обов'язок полягає в підтриманні подружніх зв'язків на духовному, фізичному та господарському рівнях. Згідно з рішенням Вищого суду, справа V SKN 741/100, "... духовна спільнота полягає в взаємному позитивному емоційному ставленні подружжя, повазі, довірі, щирості, лояльності, розумінні, врахуванні особистих рис подружнього ставлення, врахуванні особистих потреб кожного з подружжя та готовності до поступок та компромісів". Сутність фізичних зв'язків полягає на збереженні статевого життя, яке визначається станом здоров'я обох подружжя, як фізичним, так і психічним, а також їхнім віком. Господарська спільнота включає в себе спільне ведення господарства, спільне проживання, спільну власність і взаємне задоволення економічних потреб.

- 2) Обов'язок надавати одне одному взаємну допомогу.

Це базовий обов'язок подружньої пари, який полягає в зобов'язанні підтримувати одне одного в досягненні цілей подружнього зв'язку. Цей обов'язок стосується як психологічної, так і фізичної підтримки, наприклад, в хворобі або в повсякденних обов'язках.

- 3) Обов'язок відданості.

Кожен із подружжя повинен утримуватися від будь-яких інтимних відносин з третьою особою. Зраду вважається не тільки фізичною зрадою, але і емоційною. Згідно з рішенням Вищого суду, справа С 813/51: "Зв'язок одного із подружжя з іншою особою на рівні емоційних відносин, де хоча і не відбуваються зрадницькі стосунки, але існують визнання любові та поцілунки, може бути відчутим іншим подружжям як спроба підступу, або навіть порушення емоційних і моральних зв'язків, які об'єднували подружжя, і може бути визнаним за важливу причину розпаду подружнього життя".

4) Обов'язок задоволення потреб сім'ї.

Обидва з подружжя зобов'язані сприяти задоволенню потреб сім'ї. Вони повинні робити це в міру своїх сил і можливостей. Виконання цього обов'язку може полягати в особистих зусиллях з виховання дітей та роботі в спільному господарстві. Якщо одне із подружжя не виконує свій обов'язок належним чином, суд може наказати виплачувати йому винагороду за роботу або інші платежі, в повному обсязі або частково, другому подружжю. Зазначаючи, що суд може змінити або скасувати такий наказ.

4. СПІЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОДРУЖЖЯ.

У справах, що виникають із задоволення звичайних потреб сім'ї, обидва подружжя несуть спільну відповідальність за фінансові зобов'язання, які були укладені одним із подружжя. Проте, якщо існують важливі причини, кожен із них може вимагати, щоб тільки той, хто їх уклав, несе відповідальність за такі зобов'язання. Справу такого роду вирішує суд ухвалою. У разі зміни обставин справу можна скасувати.

II. УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ

1. УСИНОВЛЕННЯ

Це інститут, який дозволяє дитині виховуватися в сімейному оточенні у випадку, якщо вона позбавлена батьківського піклування. З точки зору закону усиновлення - це сімейні правовідносини між особою, яка усиновлює, і усиновленою дитиною, які з точки зору прав і обов'язків нагадує відносини між біологічними батьками і дитиною.

2. ВИДИ УСИНОВЛЕННЯ

Залежно від ступеня родинного зв'язку між усиновлюючим та усиновленим, виділяють такі види усиновлення:

1) Часткове усиновлення:

Це усиновлення встановлює відносини тільки між усиновлюючим і усиновленим, а також між усиновлюючим і нащадками усиновленого (тобто усиновлюючі стають батьками усиновленого і дідусями його дітей, але діти усиновлюючого не стають братами або сестрами усиновленого). Крім того, усиновлений не обов'язково повинен розривати зв'язок із біологічними батьками і родиною і залишається її членом. В актах про народження усиновленого не вноситься змін, у яких біологічні батьки все ще фігурують, і усиновлений не втрачає права на спадкування за законом від біологічної матері бо батька.

2) Повне усиновлення:

Повне усиновлення передбачає, що в результаті цього усиновлення усиновлений стає не лише дитиною усиновлюючого, але й повноправним членом його родини (одночасно відриває всі зв'язки, що пов'язують його з його колишньою родиною), з усіма пов'язаними з цим наслідками, зокрема у справі спадкування.

3) Повне усиновлення безповоротне (загальне):

Повне усиновлення безповоротне має всі ті ж наслідки, що й повне усиновлення, але відрізняється незворотністю та повною таємницею. Повне усиновлення передбачає стійке введення усиновленого у сім'ю. Умовою повного усиновлення є надання батьками дитини бланкової згоди на усиновлення, без вказівки особи, що усиновлює. До найважливіших рис цього виду усиновлення належать:

1. Незворотність;
2. Втрата усиновленим попереднього цивільного стану і неможливість його відновлення;
3. Неможливість обмеження наслідків усиновлення, як у випадку неповного усиновлення;

4. Зупинення всіх зв'язків з біологічними батьками;
5. Таємниця усиновлення (складається новий акт народження, а попередній акт народження усиновленого не підлягає розголошенню і з нього не видаватимуть виписки).

3. ВИМОГИ ДЛЯ УСИНОВЛЕННЯ

Згідно з Кодексом сімейного та опікунського права ми виділяємо наступні вимоги для усиновлення:

- щодо усиновлюваної сторони,
- щодо усиновлюючої сторони,
- інші.

1) вимоги щодо усиновленої особи.

Це підстави, які визначають, хто і в яких обставинах може бути усиновлений.

- Згідно зі ст. 114 §1 і 2 Сімейного та опікунського кодексу, усиновленою особою може бути неповнолітня особа виключно для її власної користі. Умова неповноліття повинна бути виконана на день подання заяви про усиновлення. Згідно зі ст. 10 Цивільного кодексу, неповнолітньою особою вважається особа, яка не досягла 18 років.
- Згідно зі ст. 118 §1 Сімейного та опікунського кодексу, особа, яка має бути усиновленою і вже досягла 13 років, зобов'язана висловити згоду на усиновлення. У разі відсутності згоди, навіть якщо рішення не було в якийсь спосіб обгрунтовано, подальше проведення процедури неможливе. Згода на усиновлення повинна бути виражена в процесі судового розгляду, чітко і безпосередньо.
- Згідно зі ст. 117 §2 Сімейного та опікунського кодексу, у разі смерті особи, яка мала бути усиновленою, рішення про усиновлення не може бути винесено

2) вимоги щодо усиновлювача.

Це підстави, які визначають, хто і в яких обставинах може усиновити.

- Згідно зі ст. 114¹ §1 Сімейного та опікунського кодексу (далі - Сімейний кодекс), особа, яка бажає усиновити, повинна мати повну дієздатність. Крім того, така особа повинна мати відповідні кваліфікації, завдяки яким не буде сумнівів, що особа, яка бажає усиновити, зможе дбайливо опікуватися усиновленим і виконувати обов'язки, які вона має перед ним.

- Згідно зі ст. 1141 §2 Сімейного кодексу між особою, яка бажає усиновити, і особою, яка бажає бути усиновленою, повинна бути збережена відповідна різниця в віці. Ця різниця вважається мінімальною, приблизно 18 років, відповідно до найменшої різниці в віці між природними батьками та дитиною.
- Згідно зі ст. 117 §1 Сімейного кодексу усиновлення може бути оголошене лише за наявності заяви від особи, яка бажає усиновити. Крім того, у разі, коли особа, яка бажає усиновити, є у шлюбному союзі, вона повинна мати згоду свого подружжя. Є кілька винятків, наприклад, відсутність дієздатності подружжя або неможливість досягнення згоди з ним щодо усиновлення.
- Особою, яка бажає усиновити, може бути особа, яка пройшла навчання, організоване приймальним центром.
- Згідно зі ст. 117 §2 Сімейного кодексу вирок про усиновлення не може бути винесений у разі смерті особи, яка бажає усиновити.

3) Інші вимоги.

- Згідно зі ст. 119 §1 Сімейного кодексу, усиновлення вимагає згоди батьків особи, яка бажає бути усиновленою, але ця згода не потрібна в разі, коли батьків було позбавлено батьківських прав, коли батьки невідомі або існують неподолані труднощі у досягненні з ними згоди. § 2 ст. 119 Сімейного кодексу зазначає, що в особливих обставинах, навіть за відсутності згоди батьків, суд може вирішити питання про усиновлення. До таких обставин відносяться обмежені батьківські права або ситуація, коли відсутність згоди буде суперечити інтересам дитини.
- Згідно зі ст. 114[2] §1 Сімейного кодексу, усиновлення, в результаті якого відбудеться зміна місця проживання особи, яка бажає бути усиновленою, з території Республіки Польща на територію іншої держави, може бути оголошено тільки у випадку, коли це єдиний спосіб забезпечити особі, яка бажає бути усиновленою, замісне сімейне середовище.

4. ДОКАЗИ У СПРАВАХ ПРО УСИНОВЛЕННЯ

У процесі приведення доказів суд зобов'язаний встановити фінансовий стан особи, яка бажає усиновити (майбутнього батька або батьків), а також особи, яка бажає бути усиновленою. Необхідні наступні документи (якщо це стосується, наприклад, акту шлюбу):

- акт шлюбу осіб, які бажають усиновити,
- акт народження неповнолітньої дитини,
- інтерв'ю Судового куратора
- висновок Адопційного центру
- медична довідка про стан здоров'я
- свідоцтво про відсутність кримінального попередження
- інші документи, що стосуються неповнолітнього, наприклад, висновок школи.

Крім того, можна допускати свідків, які підтверджують зв'язок між особою, яка бажає усиновити, і особою, яка бажає бути усиновленою, їх відносини та спосіб надання догляду.

5. УСИНОВЛЕННЯ ДИТИНИ ЧОЛОВІКА / ДРУЖИНИ

Процедура у такому випадку є спрощеною. Особа, яка подає заяву про усиновлення дитини свого співмешканця, відповідно до закону є родичем цієї дитини. Це означає, що така особа не зобов'язана проходити навчання в усиновлювальному центрі та отримувати кваліфікаційний висновок, за винятком випадків, коли суд може вимагати такий висновок. Від особи, яка подає заяву про усиновлення дитини свого співмешканця, також вимагається повна дієздатність, особисті кваліфікації, що обґрунтовують переконання, що вона належним чином виконає обов'язки усиновлювача, а також відповідна різниця віку між нею та дитиною, яку вона бажає усиновити. У такому випадку існують два види усиновлення: повне або неповне. Повне усиновлення означатиме, що відносини між дитиною та особою, яка усиновлює, будуть подібні до родинних відносин між дитиною та батьком, а також родиною цього батька, тоді як неповне усиновлення визначає відносини усиновлення між дитиною та усиновлювачем, але не вважає їх родичами. Для усиновлення дитини співмешканця необхідно подати заяву до відповідного суду. Заява повинна містити інформацію про вид усиновлення та опис мотивації особи, яка просить усиновлення. Документи, які слід додати до заяви, включають скорочений витяг про шлюб, повний витяг про народження дитини, медичне свідоцтво та свідоцтво про заробітну плату. У випадку такого усиновлення також будуть потрібні згоди: біологічних батьків (якщо вони відомі, мають повну дієздатність і володіють всіма батьківськими правами) та дитини (якщо вона виповнила 13 років або є настільки дорослою, що суд вирішить вислухати її свідчення).

III. АЛІМЕНТНІ ОБОВ'ЯЗКИ ПЕРЕД БАТЬКАМИ.

1. ЧИ ДІТИ ОБОВ'ЯЗАНІ СПЛАЧУВАТИ АЛІМЕНТИ БАТЬКАМ?

Загальновідомо, що на батьків покладено обов'язок сплачувати аліменти на своїх дітей. Але не всі усвідомлюють, що цю ситуацію можна змінити, і діти будуть обтяжені аліментними зобов'язаннями перед батьками. Крім того, аліментні зобов'язання також можуть виникати в різних конфігураціях між прямими родичами та братами і сестрами, наприклад, бабусі й дідусі можуть вимагати аліменти від своїх онуків і один від одного. Умовою виникнення такої ситуації є відсутність інших ближчих за спорідненістю осіб, які могли б сприяти утриманню родичів.

2. ЯКА ПРАВОВА ПІДСТАВА ВИКОНАННЯ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПЕРЕД БАТЬКАМИ?

Основою юридичної обов'язковості утримання батьків є положення Кодексу сімейного та опікунського права (далі - КСОП), зокрема статті 128 і 132.

Стаття 128 КСОП вказує, що обов'язок забезпечення утримання та виховання покладається на кровних родичів у прямій лінії та на братів і сестер.

Згідно зі статтею 132, обов'язок утримання від дальніх родичів, таких як дідусі та бабусі або онуки, може виникнути в тому випадку, коли немає осіб, які мають юридичний обов'язок у найближчому порядку, або коли ці особи не можуть виконати свої обов'язки.

Передумовою для вимагання аліментів батьками від своїх дітей є перебування в недостатку, тобто батьки не мають можливості матеріально забезпечити свої обґрунтовані основні потреби.

Згідно з рішенням Верховного Суду від 20 січня 2000 року, справа № I СКН 1187/99, поняття недостатку є відносним: "недостаток виникає не лише тоді, коли особа, яка має права на аліменти, не має жодних засобів для утримання, але також і в такій матеріальній ситуації особи, яка має право на аліменти, але коли вона не може повністю задовольнити свої обґрунтовані потреби". Найпоширенішою ситуацією, коли батьки вимагають аліменти від своїх дітей, є серйозні захворювання, які заважають працевлаштуванню, або похилого віку. Особа, яка подає клопотання про аліменти, зобов'язана довести свою складну життєву ситуацію, яка змушує її звернутися з таким запитом.

Для того щоб батьки могли звернутися з клопотанням про аліменти до своїх дітей, мають бути виконані такі 3 умови:

- батьки перебувають в недостатці;
- дитина є повнолітньою;
- дитина має відповідні матеріально-фінансові можливості.

3. ЯКИМ МОЖЕ БУТИ РОЗМІР АЛІМЕНТІВ, ПРИСУДЖЕНИХ БАТЬКАМ?

Розмір аліментів визначається за тими ж принципами, що й у справах про аліментний обов'язок щодо дітей. Це загальні правила які розраховуються відповідно до обґрунтованих потреб батьків. Розмір таких аліментів може бути обмеженою або збільшеною у зв'язку з фінансовими можливостями дитини.

Якщо діти живуть на високому рівні, це може призвести до збільшення їхньої участі у витратах на життя батьків. Слід підкреслити, що аліментний обов'язок щодо батьків не є синонімом грошового зобов'язання, він також може виконуватися шляхом забезпечення батьків продуктами харчування, медикаментами, одягом чи паливом, а також наданням батькам квартири чи постійного медичного та домашнього забезпечення і догляду.

4. ЧИ МОЖНА УНИКНУТИ СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ НА КОРИСТЬ БАТЬКІВ?

Право, яке надає батькам можливість вимагати аліменти від своїх дітей, не виключає можливості уникнути сплати цього обов'язку. Однак для цього повинні бути обґрунтовані підстави.

Дитина може намагатися довести, що батьки можуть знайти роботу або мають майно, яке дозволить їм покрити їх щомісячні витрати на утримання. Крім того, якщо дитина сама знаходиться в складній матеріальній ситуації, вона може довести, що при її щомісячному доході і витратах на утримання вона не матиме можливості фінансово підтримувати своїх батьків.

Також можна посилатися на положення цивільного права, які стосуються порушення суб'єктивного права і намагатися довести, що вимога аліментів батьків суперечить принципам суспільних відносин, наприклад, через те, що батьків занедбували дитину в минулому, не зустрічалися, мали рідкісний контакт або не виконували свої обов'язки.

5. ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ І АЛІМЕНТИ НА БАТЬКІВ

Згідно з польським законодавством, юридичний обов'язок аліментів та питання батьківської влади є двома окремими, повністю незалежними один від одного справами. Ні обмеження батьківської влади, ні повне позбавлення батьків батьківської влади не призводять до відсутності підстав для вимоги аліментів в майбутньому від дитини. Навіть якщо батьки не були опікунами дитини в минулому, не виконували своїх обов'язків та не докладали зусиль для її виховання, вони все ще мають право на аліменти. Однак, як вище вказано, дитина може намагатися довести, що це поведінка, яка суперечить принципам суспільних відносин. Рішення про те, чи будуть надані аліменти, чи ні, залишається рішенням суду.

Experto Pro Bono

Fundacja rozwoju świadomości obywatelskiej

Fundacja Rozwoju Świadomości Obywatelskiej
Experto Pro Bono
ul. Legionów 10, 22-400 Zamość
KRS: 0000582999
e-mail: biuro@fundacjaepb.pl
www.fundacjaepb.pl